

Per hoc autem excluditur error quorundam dicentium, quod nihil refert ad salutem hominis cum quacumque fide serviat Deo.

CAPUT CXIX.

Quod per sensibilia quaedam mens nostra dirigitur in Deum.

Quia vero connaturale est homini ut per sensus cognitionem accipiat, & difficillimum est sensibilia transcendere; provisum est divinitus homini ut etiam in sensibilibus rebus divinarum ei commemoratio fieret; ut per hoc hominis intentio magis revocaretur ad divina: (1) ille etiam cuius mens non est valida ad divina in se ipsis contemplanda; & propter hoc instituta sunt sensibilia sacrificia, quae homo Deo offert, non propter hoc quod Deus eis indigeat, sed ut repraesentetur homini quod se ipsum, & omnia sua debet referre in ipsum sicut in finem, & sicut in creatorem, & gubernatorem, & dominum universorum. Adhibentur etiam homini quaedam sanctificationes per quasdam res sensibiles, quibus homo lavatur, aut ungitur, aut pascitur, aut potatur cum sensibilibus verborum prolatione; ut homini repraesentetur per sensibilia, intelligibilium donorum processum in ipso ab extrinseco fieri à Deo: cuius nomen sensibilibus vocibus exprimitur. Exercentur etiam ab hominibus quaedam sensibilia opera, non quibus Deum excitent, sed quibus se ipsos provocent in divina, sicut prostrationes, genuflexiones, vocales clamores, & cantus: quae non fiunt quasi Deus his indigeat, qui omnia novit, & cuius voluntas est immutabilis: & affectum mentis, & etiam motum corporis non propter se acceptat; sed propter nos facimus, ut per haec sensibilia opera intentio nostra dirigatur in Deum, & affectio accendatur: simul etiam per hoc Deum profiteamur animae, & corporis auctorem, cui & spiritualia, & corporalia obsequia exhibemus.

Propter hoc non est mirum, si haeretici qui corporis nostri Deum esse auctorem negant, huiusmodi corporalia obsequia Deo fieri reprehendunt. In quo etiam apparet quod se homines esse non meminerunt, dum sensibilibus sibi repraesentationem necessariam non iudicant ad interiorem cognitionem, & affectionem. Nam experimento apparet quod per corporales actus anima excitatur ad aliquam cognitionem, vel affectionem. Unde manifestum est convenienter etiam corporalibus quibusdam nos uti ad mentis nostrae elevationem in Deum. In his autem corporalibus Deo exhibendis, cultus Dei consistere dicitur. Illa enim dicimur colere quibus per nostra opera studium adhibemus. Circa Deum autem adhibemus studium nostro actu, non quidem ut proficiamus ei, sicut cum alias res nostris operibus colere dicimur; sed quia per huiusmodi actus proficimus in Deum. Et quia per interiores actus directe in Deum tendimus, ideo interioribus actibus proprie Deum colimus: sed tamen & exteriores actus ad cultum Dei pertinent, in quantum per huiusmodi actus mens nostra elevatur in Deum, ut dictum est.

Hinc est quod Dei cultus religio nominatur: quia huiusmodi actibus quodammodo homo se ligat, ut ab eo non evagetur: & quia etiam quodam naturali instinctu se obligatum sentit Deo, ut suo modo reverentiam ei impendat, à quo est sui esse, & omnis boni principium. Hinc est etiam quod religio nomen

(1) An redundant voces ille etiam?

accepit pietatis: nam pietas est per quam honorem debitum parentibus impendimus: unde convenienter quod Deo parenti omnium honor exhibetur, pietatis esse videtur: propter quod qui his quae ad divinum cultum pertinent, adversantur, impii dicuntur. Quia vero Deus non solum est nostri esse causa, & principium, sed totum nostrum esse in potestate ipsius est; & totum quod in nobis est, ipsi debemus, ac per hoc quod vere Dominus noster est, id quod in honorem Dei exhibemus, servitium dicitur. Est autem Deus Dominus non per accidens, sicut omnis homo, sed per naturam: ideo aliter debetur servitium Deo, & aliter homini, cui per accidens subdimur, & qui habet aliquod particulare in rebus dominium, & id à Deo derivatur: unde servitium quod debetur Deo, specialiter apud Graecos *latría* vocatur.

CAPUT CXX.

Quod latría cultus soli Deo est exhibendus.

Fuerunt autem aliqui qui latría cultum non solum primo rerum principio exhibendum existimaverunt, sed omnibus etiam creaturis quae supra homines sunt. Unde quidam licet opinarentur Deum esse unum primum, & universale rerum principium, latría tamen exhibendam aestimaverunt primo quidem post summum Deum substantiis intellectualibus caelestibus, quas deos etiam vocabant, sive essent substantiae omnino à corporibus separatae, sive essent animae orbium, aut stellarum. Secundo etiam quibusdam substantiis intellectualibus, quas unitas esse credebant corporibus aereis, quos daemones esse dicebant: & tamen quia supra homines eos esse credebant, sicut corpus aereum est supra terrestre; huiusmodi etiam substantias colendas divino cultu ab hominibus ponebant, & in comparatione ad homines deos illos esse dicebant, quasi medios inter homines & deos. Et quia animas honorum per hoc quod à corpore separantur, in statum altiore quam sit status praesentis vitae, transire credebant, etiam animabus mortuorum, quas heroas, aut manes vocabant, divinum cultum exhibendum esse opinabantur. Quidam vero Deum esse animam mundi aestimantes, crediderunt quod toti mundo, & singulis eius partibus esset cultus Divinitatis exhibendus; non tamen propter corpus, sed propter animam, quam Deum esse dicebant; sicut & homini sapienti honor exhibetur, non propter corpus, sed propter animam. Quidam vero etiam ea quae infra hominem sunt secundum naturam, homini tamen colenda esse dicebant divino cultu, in quantum in eis participatur aliquid virtutis superioris naturae: & cum quasdam imagines per homines factas sortiri crederent aliquam virtutem supernaturalem, vel ex influentia caelestium corporum, vel ex praesentia aliquorum spirituum; dicebant his imaginibus divinum cultum esse exhibendum, quas etiam imagines deos vocabant, propter quod & Idololatráe sunt dicti, quia latría cultum idolis, id est imaginibus, impendebant.

1. Est autem irrationabile ponentibus unum tantum principium separatum, cultum divinum alteri exhibere. Cultum enim Deo exhibemus, ut dictum est cap. praec. non quia ipse hoc indigeat, sed ut in nobis firmetur etiam per sensibilia opinio vera de Deo. Opinio autem de hoc quod Deus sit unus supra omnia exaltatus, per sensibilia firmari non potest

test in nobis, nisi per hoc quod ei aliquid separatum exhibemus, quod dicimus cultum divinum. Patet ergo quod vera opinio de uno principio debilitatur, si cultus divinus pluribus exhibeatur.

2. Praeterea. Sicut dictum est supra, ibid. huiusmodi cultus exterior homini necessarius est ad hoc quod anima hominis exciteatur in specialem reverentiam Dei. Ad hoc autem quod animus hominis ad aliquid moveatur, multum operatur consuetudo, nam ad consueta facilius movetur. Habet autem hoc humana consuetudo quod honor qui exhibetur ei qui summum locum in republica tenet, puta Regi, vel Imperatori, nulli alii exhibetur. Est igitur animus huiusmodi exercitandus ad hoc quod aestimet esse unum summum rerum principium, per hoc quod exhibetur quod nulli alteri exhibetur: & hoc dicimus latría cultum.

3. Item. Si cultus latría alicui deberetur, quia est superior, & non quia summus; cum hominum unus alio sit superior, & etiam Angelorum, sequeretur quod unus homo exhibere latría alteri deberet, & Angelus Angelo; & cum ille inter homines qui superior est quantum ad unum, sit inferior quantum ad aliud, videretur quod mutuo sibi homines latría exhibere deberent: quod est inconveniens.

4. Adhuc. Secundum hominum consuetudinem pro speciali beneficio specialis retributio debetur. Est autem quoddam speciale beneficium quod homo à Deo summo percipit, scilicet creationis suae: ostensum est enim in II. Lib. cap. xxi. quod solus Deus creator est. Debet ergo homo aliquid speciale Deo reddere in recognitionem beneficii specialis: & hoc est latría cultus.

5. Amplius. Latría servitium dicitur. Servitium autem domino debetur. Dominus autem propter & vere est qui aliis praeccepta operandi dispensat, & à nullo regulam operandi sumit: qui enim exequitur quod à superiori fuerit dispositum, magis est minister quam Dominus. Deus autem, qui est summum rerum principium, per suam providentiam omnia ad debitas actiones disponit, ut supra cap. lxxv. ostensum est: unde & in sacra Scriptura & Angeli, & superiora corpora ministrare dicuntur & Deo, cuius ordinationem exequuntur, & nobis, in quorum utilitatem actiones eorum proveniunt. Non est igitur cultus latría, qui summo debetur Domino, exhibendus nisi summo rerum principio.

6. Item. Inter alia quae ad latría pertinent, singulare videtur esse sacrificium: nam genuflexiones, prostrationes, & alia huiusmodi honoris indicia etiam hominibus exhiberi possunt, licet alia intentione quam Deo. Sacrificium autem nullus offerendum censuit alicui, nisi quia eum Deum aestimavit, aut aestimare se finxit. Exterioris autem sacrificii repraesentativum est interioris veri sacrificii, secundum quod mens humana se ipsam Deo offert. Offert autem se mens nostra Deo, scilicet quasi suae creationis principio; quasi suae operationis auctori, quasi suae beatitudinis fini: quae quidem conveniunt soli summo rerum principio. Ostensum est autem supra c. lxxvii.

II. Lib. quod anime rationalis causa creatrix solus Deus summus est: ipse enim solus hominis voluntatem potest inclinare ad quodcumque voluerit, ut supra cap. lxxxix. & lxxi. ostensum est. Patet etiam ex superioribus quod in eius solius fruitione, ultima hominis consistit felicitas. Soli igitur summo Deo homo sacrificium, & latría cultum offerre debet, non autem substantiis quibuscumque spiritualibus.

1. Licet autem positio quae ponit, Deum sum-

um non esse aliud quam animam mundi, magis à veritate recedat, ut supra ostensum est; illa vero quae ponit, Deum separatum esse, & ab ipso existere omnes alias intellectuales substantias, sive separatas sive corpori conjunctas, sit vera: haec tamen positio rationabilius movetur ad exhibendum latría cultum diversis. Exhibendo enim latría cultum diversis rebus, videntur uni summi Deo latría exhibere, ad quem secundum eorum positionem diversae partes mundi comparantur sicut ad animam hominis diversae corporis membra. Sed etiam ei ratio obviat. Dicunt enim mundo non esse exhibendum latría cultum ratione corporis, sed ratione animae, quam Deum esse dicunt. Licet autem corpus mundi divisibile sit in partes diversas; anima tamen indivisibilis est. Non est igitur Divinitatis cultus diversis rebus exhibendus, sed uni tantum.

2. Adhuc. Si mundus ponitur animam habere quae totum animet, & omnes partes ipsius, non potest hoc intelligi de anima nutritiva, vel sensitiva, quia harum partium animae operationes non competunt omnibus partibus universi. Dato etiam quod mundus haberet animam sensitivam, vel nutritivam, non propter huiusmodi animas deberetur ei latría cultus, sicut nec brutis animalibus, nec plantis. Relinquitur ergo quod hoc quod dicunt, Deum, cui debetur latría, esse animam mundi, intelligatur de anima intellectuali: quae quidem anima non est perfectio determinatarum partium corporis, sed aliquo modo respicit totum: quod etiam in nostra anima, quae est ignobilior, patet. Non enim intellectus habet aliquod organum corporale, ut probatur in III. de Anima text. com. vi. Non igitur exhibendus esset cultus Divinitatis diversis partibus mundi, sed toti mundo, propter animam eius, secundum eorum rationem.

3. Amplius. Si secundum eorum positionem una tantum sit anima quae totum mundum animat, & partes omnes ipsius; mundus autem non dicitur Deus nisi propter animam: erit ergo unus tantum Deus, & sic cultus Divinitatis non debetur nisi tantum uni. Si vero sit una anima totius, & diversae partes iterum habeant diversas animas; oportet eos dicere, quod animae partium sub anima totius ordinantur: eadem enim est proportio perfectionum, & perfectibilium. Existentibus autem pluribus substantiis intellectualibus ordinatis, illi tantum debetur latría cultus quae summum locum in eis tenet, ut ostensum est contra aliam positionem. Non erit igitur exhibendus latría cultus partibus mundi, sed solum toti.

4. Praeterea. Manifestum est quasdam partes mundi non habere animam propriam. Eis igitur non erit exhibendus latría cultus; & tamen ipsi colebant animas, & mundi elementa, scilicet terram, aquam, ignem, & alia huiusmodi inanimata corpora.

5. Item. Manifestum est quod superius non debet inferiori latría cultum. Homo autem superior est ordine naturae ad minus omnibus inferioribus corporibus, quanto perfectiorem habet formam. Non igitur ab homine esset exhibendus latría cultus inferioribus corporibus, si propter proprias eorum animas eis cultus deberetur. Eadem etiam inconvenientia sequi necesse est, si quis dicat, quod singulae partes mundi habeant proprias animas, non autem totum habet aliquam animam communem. Oportebit enim quod suprema pars mundi habeat animam nobilioram, cui soli secundum praemissa debetur latría cultus.

His autem positionibus irrationabilior est illa quae

Hh di-

dicit imaginibus esse latriæ cultum exhibendum.

1. Si enim huiusmodi imagines habent virtutem, aut aliquam dignitatem ex corporibus cœlestibus, non propter hoc debetur eis latriæ cultus, cum nec ipsis corporibus cœlestibus debeat, nisi forte propter eorum animas, ut quidam posuerunt. Hæ autem imagines ponuntur virtutem aliquam consequi ex corporibus cœlestibus secundum eorum corporalem virtutem.

2. Præterea. Manifestum est quod non consequuntur ex cœlestibus corporibus tam nobilem perfectionem, sicut est anima rationalis. Sunt ergo infra gradum dignitatis cuiuslibet hominis. Non igitur ab homine debetur eis aliquis cultus.

3. Adhuc. Causa potior est effectu. Harum autem imaginum factores sunt homines. Non igitur homo debet eis aliquem cultum.

Si autem dicatur, quod huiusmodi imagines habent aliquam virtutem, aut dignitatem ex hoc quod eis adherent aliqua spiritalia substantiæ; hoc etiam non sufficit, quum nulli spiritali substantiæ debeatur latriæ cultus nisi soli summæ.

4. Præterea. Nobiliori modo anima rationalis adheret corpori hominis quam aliqua spiritalis substantia adheret prædictis imaginibus. Adhuc igitur homo remanet in majori dignitate quam prædictæ imagines.

5. Adhuc. Quum huiusmodi imagines interdum ad aliquos noxios effectus fiant; manifestum est quod si per aliquas spiritalis substantias effectus sortiantur, quod illæ spiritalis substantiæ sint vitiosæ: quod etiam manifestius probatur per hoc quod responsionibus decipiunt, & aliqua contraria virtuti exigunt a suis cultoribus; & sic sunt bonis hominibus inferiores. Non ergo eis debetur latriæ cultus. Manifestum est ergo ex dictis quod latriæ cultus soli uni summo Deo debetur.

Hinc est quod dicitur Exod. xxii. 20. *Qui immolat diis, occidetur, præter Domino soli: & Deut. vi. 13. Dominum Deum tuum (1) adorabis, & illi soli servies: & Rom. i. 22. dicitur de Gentilibus: Dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt, & mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & serpentum: & infra 25. Qui commutaverunt veritatem Dei in mendacium, & coluerunt, & servierunt creaturæ potius quam Creatori, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula.*

Quia ergo indebitum est quod latriæ cultus alteri exhibeatur quam primo rerum principio; ad indebita autem incitare non est nisi rationalis creaturæ male dispositæ; manifestum est quod ad prædictas indebitas culturas instinctu dæmonum homines provocati fuerunt, qui se etiam loco Dei hominibus colendos exhibuerunt, divinum appetentes honorem. Hinc est quod dicitur in Psalm. xcv. 5. *Omnes dii gentium dæmonia: & I. Cor. x. 20. Quæ immolant gentes dæmoniis, & non Deo.*

Quia igitur est principalis legis divinæ intentio ut homo Deo subdatur, & ei singularem reverentiam exhibeat, non solum corde, sed etiam ore, & opere corporali; ideo primitus Exod. xx. ubi lex divina proponitur, interdicitur cultus plurium deorum, ubi dicitur: *Non habebis Deos alienos coram me, & non facies tibi sculpsile, neque omnem similitudinem.* Secundo inducitur homini ne irreverenter divinum nomen ore pronuntiet, ad confirmationem scilicet ali-

(1) Vulgata hoc loco *timebis*; vox autem *adorabis* habetur Matth. iv. 10.

cujus falsi: & hoc est quod dicitur: *Non assumes nomen Dei in vanum.* Tertio inducitur requies secundum aliquod tempus ab exterioribus exercitiis, ut mens divinæ contemplationi vacet: & ideo dicitur: *Memento ut diem sabbati sanctifices.*

CAPUT CXXI.

Quod divina lex ordinat hominem secundum rationem circa corporalia, & sensibilia.

Sicut autem per corporalia, & sensibilia mens hominis elevari potest in Deum, si quis eis in reverentiam Dei debito modo utatur; ita etiam eorum indebitus usus mentem vel à Deo totaliter abstrahit, dum in inferioribus rebus constituit voluntatis finis, vel mentis intentionem à Deo retardat, dum ultra quam necesse sit ad huiusmodi res afficimur. Est autem divina lex ad hoc principaliter data ut homo adherat Deo. Pertinet igitur ad legem divinam ordinare hominem circa corporalia, & sensibilia affectionem, & usum.

2. Adhuc. Sicut mens hominis ordinatur sub Deo, ita corpus sub anima ordinatur, & inferiores vires sub ratione. Pertinet autem ad divinam providentiam, cuius quidem ratio homini à Deo proposita, divina lex est, ut singula suum ordinem teneant. Est igitur sic homo ordinandus lege divina ut inferiores vires rationi subdantur, & corpus animæ, & exteriores res ad necessitatem homini deserviant.

3. Amplius. Quælibet lex recte proposita inducit ad virtutem. Virtus autem in hoc consistit quod tam interiores affectiones, quam corporaliū rerum usus ratione regulentur. Est igitur hoc lege divina statuendum.

4. Præterea. Ad unumquemque legislatorem pertinet ea lege statuere sine quibus lex observari non potest. Cum autem lex rationi proponatur, homo legem non sequeretur, nisi alia omnia quæ pertinent ad hominem, rationi subderentur. Pertinet igitur ad legem divinam præcipere ut omnia quæ sunt hominis, rationi subdantur.

Hinc est quod dicitur Rom. xi. 1. *Rationabile obsequium vestrum: & I. Thessa. iv. 3. Hæc est voluntas Dei, sanctificatio vestra.*

Per hoc autem excluditur quorundam error, dicentium, illa solum esse peccata quibus proximus aut offenditur, aut scandalizatur.

CAPUT CXXII.

Qua ratione fornicatio simplex secundum legem divinam sit peccatum, & quod matrimonium sit naturale.

EX hoc autem apparet vanam esse rationem quorundam dicentium, fornicationem simplicem non esse peccatum. Dicunt enim. Sit aliqua mulier à viro soluta, quæ sub nullius potestate, vel patris, vel alicujus alterius existat; si quis ad eam accedat ea volente, non facit illi injuriam, quia sibi placet, & sui corporis habet potestatem; & alteri non facit injuriam, quia sub nullius potestate esse ponitur. Non videtur igitur esse peccatum.

Non autem videtur esse responsio sufficiens, si quis dicat, quod facit injuriam Deo. Non enim Deus à nobis offenditur nisi ex eo quod contra nostrum bonum agimus, ut cap. præc. dictum est. Hoc autem non apparet contra hominis bonum, unde ex hoc non videtur Deo aliqua injuria fieri. Similiter etiam non videtur sufficiens responsio quod per hoc fiat in-

juria proximo qui scandalizatur. Contingit enim de aliquo quod secundum se non est peccatum, aliquem scandalizari, & sic sit peccatum per accidens. Nunc autem non agimus, an fornicatio simplex sit peccatum per accidens, sed perse.

Oportet igitur ex superioribus solutionem inquirere. Dicitur enim cap. vi. & xl. quod Deus uniuscujusque curam habet secundum id quod est ei bonum. Est autem bonum uniuscujusque quod finem suum consequatur, malum autem ejus est quod à debito fine divergat. Sicut autem in toto, ita & in partibus considerari oportet, ut scilicet unaquæque pars hominis, & quilibet actus ejus finem debitum sortiatur. Semen autem etsi sit superfluum quantum ad individui conservationem, est tamen necessarium quantum ad propagationem speciei; alia vero superflua, ut egestio, urina, sudor, & similia, ad nihil necessaria sunt, unde ad bonum hominis pertinet solum quod emittantur. Non solum autem hoc requiritur in semine, sed ut emittatur ad generationis utilitatem, ad quam coitus ordinatur. Frustra autem esset hominis generatio, nisi & debita nutritio sequeretur: quia generatum non remaneret, debita nutritio subtracta. Sic igitur ordinata debet esse seminis emissio ut sequi possit & generatio conveniens, & generi educatio. Ex quo patet quod contra hominis bonum est omnis emissio seminis tali modo quod generatio sequi non possit; & si ex proposito hoc agatur, oportet esse peccatum. Dico autem modum ex quo generatio sequi non potest secundum se, sicut omnis emissio seminis sine naturali conjunctione maris & femine: propter quod huiusmodi peccata contra naturam dicuntur. Si autem per accidens generatio ex emissionem seminis sequi non posset, hoc non est contra naturam, nec peccatum; sicut si contingat mulierem sterilem esse. Similiter etiam oportet contra bonum hominis esse, si semen taliter emittatur quod generatio sequi possit, sed educatio conveniens impediatur.

Est enim considerandum, quod in animalibus in quibus sola femina sufficit ad prolis educationem, mas & femina post coitum nullo tempore commanent, sicut patet in canibus. Quæcumque vero animalia sunt in quibus femina non sufficit ad educationem prolis, mas & femina simul post coitum commanent, quousque necessarium est ad prolis educationem, & instructionem; sicut patet in quibusdam avibus, quarum pulli non statim postquam nati sunt, possunt cibum sibi quærere: cum enim avis non nutriat lacte pullos (quod in promptu est velut à natura præparatum, sicut in quadrupedibus accidit) sed oportet quod cibum alienum pulli quærat, & præter hoc in cibando eos foveat; non sufficeret ad hoc sola femella: unde ex divina providentia est naturaliter inditum mari in talibus animalibus ut commaneat femellæ ad educationem ferus. Manifestum est autem quod in specie humana, femina minime sufficeret sola ad prolis educationem, cum necessitas humanæ vitæ multa requirat, quæ per unum solum parari non possunt. Est igitur conveniens secundum naturam humanam ut homo post coitum mulieri commaneat, & non statim abscedat, indifferenter ad quæcumque accedens, sicut apud fornicantes accidit.

Non autem huic rationi obstat quod aliqua mulier suis divitiis potens est ut sola nutriat frætum: quia rectitudo naturalis in humanis actibus non est secundum ea quæ per accidens contingunt in uno individuo, sed secundum ea quæ totam speciem consequuntur.

Rursus considerandum est, quod in specie humana, proles non indiget solum nutritione quantum ad

corpus, ut in aliis animalibus, sed etiam instructione quantum ad animam: nam alia animalia habent naturaliter suas prudentias, quibus sibi providere possunt; homo autem ratione vivit, quem per longi temporis experimentum ad prudentiam pervenire oportet: unde necesse est ut filii à parentibus quasi jam expertis instruantur. Nec huiusmodi instructionis sunt capaces mox geniti, sed post longum tempus, & præcipue quum ad annos discretionis perveniunt. Ad hanc etiam instructionem longum tempus requiritur; & tunc etiam propter impetus passionum quibus corrumpitur æstimatio prudentiæ, indigent non solum instructione, sed etiam repressione. Ad hoc autem mulier sola non sufficit, sed magis in hoc requiritur opus maris, in quo est & ratio perfectior ad instruendum, & virtus potentior ad castigandum. Oportet igitur in specie humana non per parvum tempus insistere promotioni prolis, sicut in avibus, sed per magnum spatium vitæ. Unde cum necessarium sit marem femine commanere in omnibus animalibus quousque opus patris necessarium est proli, naturale est homini quod non ad modicum tempus, sed diurnam societatem habeat vir ad dereminatam mulierem. Hanc autem societatem matrimonium vocamus. Est igitur matrimonium homini naturale; & fornicarius coitus, qui est præter matrimonium, est contra hominis bonum: & propter hoc oportet ipsum esse peccatum. Nec tamen oportet reputari leve peccatum esse, si quis seminis emissionem procuret præter debitum generationis, & educationis finem, propter hoc quod aut leve, aut nullum peccatum est, si quis aliqua sui corporis parte utatur ad alium usum quam ad eum ad quem est ordinata secundum naturam, ut si quis, verbi gratia, manibus ambulet, aut pedibus operetur aliquid manibus operandum: quia per huiusmodi inordinatos usus, bonum hominis non multum impeditur; inordinata vero seminis emissio repugnat bono naturæ, quod est conservatio speciei: unde post peccatum homicidii, quo natura humana jam in actu existens destruitur, huiusmodi genus peccati videtur secundum locum tenere, quo impeditur generatio humanæ naturæ.

Hæc autem quæ præmissa sunt, divina auctoritate firmantur. Quod enim emissio seminis ex qua proles sequi non potest, sit illicita, patet: dicitur enim Levitici xviii. 22. *Cum masculo non commiscearis coitu femineo: & cum omni pecore non coibis: & I. Cor. vi. 16. Neque molles, neque masculorum concubitores, regnum Dei possidebunt.* Quod etiam fornicatio, & omnis coitus præter propriam uxorem sit illicitus patet: dicitur enim Deut. xxii. 17. *Non erit meretrix de filiabus Israel, neque fornicator de filiis Israel: Tob. iv. 13. Attende tibi à fornicatione, & præter uxorem tuam non patiaris crimen scire: & I. Cor. vi. 18. Fugite fornicationem etc.*

Per hoc autem excluditur error dicentium in emissionem seminis non esse majus peccatum quam in aliarum superfluitatum emissionem, & dicentium, fornicationem non esse peccatum.

CAPUT CXXIII.

Quod matrimonium debet esse indivisibile.

I. Sent. dist. xxxiii. quest. ii. art. i.

SI quis autem recte consideret, prædicta ratio non solum ad hoc perducere videtur ut societas maris & femine, quam matrimonium appellamus, sit diu-